

Oponentský posudek na doktorskou disertační práci
„Studium zemědělské krajiny pomocí analýz datových matic v kontextu aktivit rozvoje venkova a jeho ekologické, ekonomické a sociální dimenze“

Autorka: Ing. Marie Trantinová

Předložená doktorská disertační práce se zabývá problematikou stavu a vývoje zemědělské krajiny ve vztahu k rozvoji venkova se zahrnutím jeho ekologické, ekonomické a sociální dimenze.

Předmětem řešení je téma, které je, zejména po vstupu ČR do Evropské unie, mimořádně aktuální, protože stabilita venkova a jeho udržitelnost významně působí na rozvoj regionů. Svědčí o tom i orientace politiky soudržnosti Evropské unie, která podporuje rozvoj venkovského prostoru a multifunkčního zemědělství, které hraje v péči o zemědělskou krajinu významnou roli.

Disertační práce má rozsah 181 stran (151 stran textu, 14 příloh, seznamy literatury, zkratk, grafů a tabulek); je rozdělena do osmi kapitol, devátou část tvoří přílohy, které souvisejí s textem a dokumentují výzkum provedený autorkou práce.

Hlavní cíl práce je orientován na podrobné studium zemědělské krajiny včetně ekologické, ekonomické a sociální stránky ovlivňující rozvoj venkova. Autorka se ve své práci nespokojila s dosavadními přístupy k hodnocení krajiny, ale prohloubila a vědecky zdůvodnila její podrobnou analýzu založenou na originálním metodickém postupu a jeho experimentálním ověřování. V literární rešerši, pro kterou autorka využila 163 literárních pramenů a 13 ostatních dokumentů včetně webových stránek, je především vysvětlen pojmový aparát, který se týká analýz krajiny, pojmy spojené s vymezením venkovského prostoru a jeho udržitelného rozvoje. V této části je třeba ocenit schopnost doktorandky vystihnout podstatu odborného sdělení a podat srozumitelnou a logickou interpretaci popisovaných jevů. Z rozsáhlého souboru literárních zdrojů převážně vědeckého zaměření vybrala podstatné informace, jejichž prostřednictvím teoreticky podpořila následný výběr metod a nástroje analýzy.

V další, čtvrté kapitole autorka popisuje území Horního Pomoraví, které si vybrala pro implementaci řešení a výsledků dané problematiky, tj. zaměřila se na charakterizování geografických, klimatologických a geomorfologických podmínek a na dosavadní využití území pro hospodářské činnosti včetně zemědělství, lesnictví a vodohospodářství. S použitím typologie OECD charakterizovala sociodemografické parametry území, osídlení, jeho hustotu,

národnostní a věkové složení obyvatelstva a další demografické ukazatele. Ve druhé části této kapitoly podrobně popisuje metodu práce, resp. kroky, pomocí kterých bude dosaženo cíle práce. Podstatnou pro další výzkum byla volba základní datové matice a její hodnocení prostřednictvím faktorové analýzy. Sběr dat nezbytný pro provedení analýz sledovaného území byl proveden dotazníkovým šetřením v 64 obcích a u stejného počtu starostů, u 1084 respondentů a u 224 podnikatelů. Lze předpokládat, že podnikatelé byli součástí souboru respondentů? Za účelné lze, vzhledem k dílčím cílům práce, považovat volbu Klastrové – Wardovy analýzy, která umožňuje získat vnitřně homogenní skupiny. Pro hodnocení byly zvoleny indikátory – hustota obyvatel, velikost obce a nadmořská výška, což jsou indikátory využívané pro obdobné analýzy území v EU.

Podstatnou částí doktorské disertační práce je pátá kapitola, ve které jsou podrobně popsány a dokumentovány výsledky dosažené sběrem a zpracováním podkladů získaných šetřením a z provedených analýz.

Pro vyhodnocení aktivit významných pro rozvoj venkova byly v souladu s hlavním cílem práce vytvořeny tématické podskupiny, a to 37 environmentálního zaměření, 55 sociodemografických a 34 ekonomických, celkem 126 tématických podskupin. Ke každé podskupině byly stanoveny indikátory. Ekonomický pilíř tvořený 224 respondenty (s. 65) je totožný se 34 tématickými skupinami ekonomického zaměření (s. 68)?

Ve zmiňované páté kapitole jsou podrobně uvedeny vztahy mezi indikátory a vypočtenými faktory za jednotlivé skupiny, a to s využitím faktorové analýzy v multikriteriální analýze a vyhodnoceny dotazníky podle jednotlivých pilířů. V poslední části této kapitoly byla použita klastrová analýza pro získání výsledků v jednotlivých skupinách obcí.

K této části disertační práce mám dotazy:

- Do jaké míry lze hodnotit přesnost a věrohodnost získaných dat, aby nedocházelo k přesnému výpočtu nepřesných čísel?
- Jaká opatření lze vyvodit ze zjištěných výsledků (například ke s. 94, 97, apod.)?
- Lze se domnívat, že nové stavby mohou být i v prostředí, kde jsou příznivé i jiné faktory než čisté prostředí, například doprava, příležitost k zaměstnání apod., což určí právě faktorová analýza (s. 98)?
- Jak intenzivní je vliv povodní na ekologickou stabilitu sledovaného území (s. 113)?

Významné závěry a názory přináší šestá kapitola, ve které je obsažena závěrečná diskuse a zhodnocení přínosy práce. I v této části doktorandka uvádí pro srovnání výsledky autorů, kteří se zabývali obdobnými vědeckými přístupy k hodnocení zemědělské krajiny. Rozhodující jsou však vlastní přínosy autorky doktorské disertační práce, na jejichž základě bude možné provádět systematickou, vědecky podloženou evaluaci venkovského prostoru v průřezu jeho socioekonomických a ekologických podmínek.

Za významný přínos považuji rozšíření faktorové analýzy s pomocí převodu korelačních koeficientů na data s rozměry umožňující přesnější interpretaci výsledků. Rovněž provedená regrese je metodou poskytující hodnocení sjednocující „měkká“ data tvořená výpověďmi obyvatel a „tvrdá“ data kvantifikovaná například s využitím statistických dat nebo zjištěním v terénu. Jde o metodický postup založený na statistickém výzkumu. Vzhledem k tomu, že se jedná i o stanovení trendů do budoucna, lze tyto výsledky doporučit jako objektivní nástroj pro strategické plánování.

Závěr práce potvrzuje splnění hlavního cíle a dílčích cílů včetně provedené redukce počtu indikátorů a lze souhlasit s doporučeními autorky o využitelnosti dosažených přínosů uvedených na s. 150 a 151.

Závěrem lze konstatovat, že doktorská disertační práce splňuje formální a obsahové náležitosti požadované pro tento typ vědeckovýzkumné práce. Po úspěšné obhajobě proto navrhuji udělit Ing. Marii Trantinové titul

Ph.D.

Prof. Ing. Magdalena Hrabánková, CSc., prof. h.c.

V Praze dne 18. listopadu 2010.

Posudek na disertační práci Ing. Marie Trantinové

„Studium zemědělské krajiny pomocí analýz z datových matic v kontextu aktivit rozvoje venkova a jeho ekologické, ekonomické a sociální dimenze“.

Disertační práce byla zpracována na Zemědělské fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Školitelem byl prof. ing. Jan Váchal, CSc.

Práce je kromě úvodu a závěrů rozčleněna do šesti hlavních kapitol. Autorka využila bohatý datový materiál z projektu ILUP Pomoraví, který probíhal v letech 2002 – 2006 v rámci programu INTERREG IIIB CADSES. Autorka koordinovala českou část mezinárodního projektu a samostatně řešila dvě etapy „Zemědělství horního Pomoraví“ a „Socio-demografický rozvoj venkova Horního Pomoraví“. Použití metody multikriteriální analýzy dat je rozšířeno o názory starostů a místních obyvatel (získaných pomocí dotazníkového šetření). Disertační práce je logickým vyústěním předchozího vědeckého úsilí.

V kapitole 3. Literární rešerše autorka vymezuje základní pojmy, s nimiž dále pracuje: krajina, krajinné jednotky, typologie krajiny, zemědělská krajina, venkov, regiony, sídla, obce a další. Podrobněji se věnuje identitě venkova jeho dimenzím. Udržitelný rozvoj venkova definuje, v souladu s citovanými autory, kritérii ekonomického, ekologického i sociálního charakteru. Názorně a srozumitelně jsou popsány GIS a relevantní nástroje analýzy, především faktorová a shluková.

Kapitoly 4. a 5. jsou věnovány vlastní analýze a interpretaci získaných dat. Soubor sledovaných indikátorů je, podle mého názoru, vybrán s ohledem na řešené otázky vhodně. Podrobně popsané a doložené metodologické přístupy dokládají hlubokou znalost problematiky i schopnost přiměřené volby nástrojů. Podrobný popis analytických kroků může být sice vnímán jako přílišná fragmentace textu, ale na druhé straně dovoluje detailně sledovat autorčin způsob uvažování, analýzy i interpretace nálezů. Rozsáhlé tabulky (č. 6 – 14) by ovšem mohly být uvedeny spíše v příloze. Obě kapitoly lze považovat za klíčové a způsob jejich zpracování hodnotím velmi kladně.

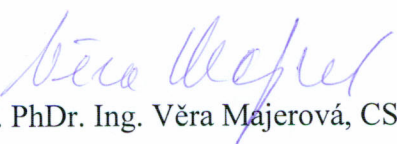
Slabší částí disertační práce je dotazníkové šetření; chybí informace o způsobech výběru vzorků (evidentně nereprezentativních), jejich přesnější deskripce i ukázka dotazníků v příloze. Zpracování dat z dotazníků zůstává v úrovni I. stupně třídění. Zobecnění získaných poznatků pak lze považovat za poněkud problematické. Při obhajobě by bylo vhodné tyto informace doplnit.

Pětistránková „Diskuze a vyhodnocení přínosu práce“ je poněkud stručná ve srovnání s předchozími obsáhlými kapitolami a tříapůlstránkový „Závěr“ v 7. kapitole nutně působí povrchně. Množství shromážděných a podrobně analyzovaných dat by si zasloužilo kvalitnější syntetické zpracování. Cíle práce sice byly splněny, ale mohly být zpracovány lépe a přehledněji. Ovšem také tento nedostatek je možno napravit při obhajobě disertační práce.

Celkově lze konstatovat, že autorka je velmi dobře orientována v dosavadní výzkumné problematice venkovského prostoru a na tomto základě vymezuje svůj přístup k analýze dat. Z textu je znát, že autorka je schopna využít širokého teoretického zázemí studovaného tématu k formulaci vlastních východisek.

Text je dost popisný, zvláště některé jeho části. Ale působí sevřeně a ukazuje logický postup autorčina uvažování a vědecké argumentace. Dílčí výhrady k disertační práci jsem uvedla výše. Z podrobného popisu jednotlivých výzkumných kroků vyplývá dlouhodobé zaujetí zkoumanou otázkou a znalost použité metodologie. Celkově vyzdvihují znalost literatury a schopnost práce s ní. Disertace je psána srozumitelným jazykem a je přehledně koncipována.

Domnívám se, že autorka dostatečně prokázala schopnost a připravenost k samostatné badatelské práci a po úspěšné obhajobě doporučuji, aby jí byl přiznán titul PhD.

Prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

V Praze, dne 20. 11. 2010

Posudek k disertační práci

Ing. Marie Trantinové

Studium zemědělské krajiny pomocí analýz datových matic v kontextu aktivit rozvoje venkova a jeho ekologické a ekonomické a sociální dimenze

Školitel: prof. Ing. Jan Váchal, CSc.

Disertační práce ing. Marie Trantinové se zaměřuje na multikriteriální analýzu faktorů spojených s pojmem krajina a venkovský rozvoj. Jedná se o velmi zajímavou práci, která staví a zpracovává ohromné množství výjimečných dat o určitém a dosti typickém území ČR (Horní Pomoraví). Práce je strukturována do sedmi hlavních kapitol.

Cíle práce jsou jasně a srozumitelně formulovány v kapitole 2. Hlavním cílem práce je studium zemědělské krajiny v kontextu aktivit rozvoje venkova a jeho ekologické a ekonomické a sociální dimenze.

Kapitola 3 je věnována rešerši konceptů krajiny, trvalé udržitelnosti a rozvoje venkova. Jednotlivé kategorie jsou stručně a výstižně popsány stejně jako základní analytické koncepty.

V následující kapitole (4) jsou prezentovány předmět výzkumu, datová základna a metodika. Autorka zasazuje zemědělskou krajinu do širšího sociálního a ekonomického kontextu. Krajina je chápána ne jako pouhá vizuální kvalita ale jako environmentální (ekologická) struktura území. To přenáší cílový problém do koncepčního rámce trvale udržitelného rozvoje území. Zdroji informací jsou jednak statistická a geografická data, socio-ekonomická data účelově sbírána a šetření mezi obyvateli studovaného území (Horního Pomoraví) o jejich názorech a postojích k environmentálním, ekonomickým a sociálním aspektům jejich života. Velká část této kapitoly je věnována zvláště faktorové analýze a mnohonásobné lineární regresi, jež jsou hlavními analytickými nástroji práce. Lineární statistické metody jsou doplněny shlukovou analýzou, jež poskytuje další pohled na vztahy mezi činiteli trvalé udržitelnosti.

Kapitola 5 představuje výsledky analýz, členěné podle metodických postupů: faktorová analýza a regrese, deskriptivní analýza dat z výběrového šetření, shluková analýza. Je stěžejní kapitolou celé práce a dává tušit jak obrovský studijní materiál byl zpracován. Nicméně, se domnívám, že řazení výsledků (jak bylo uvedeno) není ani příliš logické a ubírá čtenáři na vidění souvislostí. Daleko logičtější by totiž bylo začít s deskriptivní analýzou jak území a stavu tak kvalitativní (názorovou) části dotazníku a tyto výsledky konfrontovat s hlubší analýzou tzv. tvrdých dat. V podstatě tak jak výzkum probíhal. To by také dovolilo formulovat hypotézy, jež by více cíleně hlubší statistická analýza potvrzovaly nebo vyvracely.

Kapitoly 6 a 7 jsou věnovány diskusi výsledků a závěrům. Nepochybně je možno souhlasit s autorkou, že práce a výsledky dokumentují účelnost postupu a že prezentovaný metodický postup je zřejmým obohacením analytických metod studia trvalé udržitelnosti území a venkovských území zvláště. Je však také patrné, že by obě poslední kapitoly zasluhovaly ještě důkladnějšího zpracování, zejména co se týká propojení výsledků z jednotlivých analýz.

Z práce je totiž evidentní, že je trochu něco jiného, co respondenti odpovídají na přímé otázky a jak se skutečně (statisticky vzato) chovají. Např. vnímání závažnosti eroze se sice z dotazníkových odpovědí může zdát nevýrazné, avšak existuje statisticky signifikantní pozitivní relace mezi stavbou domů a ochrannými opatřeními proti erozi.

Kritické poznámky a otázky k diskuzi:

Kap. 3.3.2/ str. 33 – Zatímco PSR koncept je principiálně dynamický, uvedené regionální indikátory se vztahují pouze ke stavu regionu, stupni vývoje apod. Přitom regionální a venkovský rozvoj jsou podle definice dynamické koncepty.

- a) Nelze PSR rozšířit i na rozvoj venkova? Existuje případně jiný dynamický koncept indikátorů rozvoje venkova?
- b) Ačkoliv se tak přímo nikde nevyjadřujete, Charakterizovala byste váš analytický koncept jako spíše dynamický nebo spíše statický?

Str. 33 – poslední dva odstavce kapitoly 3.3.2 – Instrumenty politiky zde evidentně nemají místo, jsou irelevantní tématu.

Kap. 3.3.3 – není zcela zřejmé, proč jsou nástroje komunikace a participace uváděny: zda proto, že v průběhu práce, byly tyto používány pro komunikaci s aktéry v území, nebo jako součást institucionální dimenze konceptu TUR. V každém případě, by bylo potřeba kapitolu zasadit do kontextu disertační práce.

- a) lze představené postupy komunikace a participace aplikovat pro přípravu a realizaci politiky rozvoje venkova?
- b) Je LEADER příkladem institucionalizované formy některého z uvedeného modu komunikace a participace?

Str. 66, poslední odstavec – zadání příkazu v partikulárním programu do práce nepatří.

Str. 96 analýza závislosti mezi mírou nezaměstnanosti (nezavislá prom.) a environmentálními faktory dobře ilustruje sílu i problematičnost regresní analýzy.

- a) stupeň přirozenosti lesa ilustruje intenzitu využívání zdrojů v území a pro to má vztah k nezaměstnanosti. Je to zástupný faktor za komplex socio-ekonomických podmínek, sama přirozenost lesa má je nepatrný vliv na zaměstnanost v našich podmínkách protože zaměstnanost v lesním hospodářství je zanedbatelně malá. – Souhlasíte?
- b) Regrese identifikoval ovšem relaci jdoucí poněkud protichůdným směrem: méně rozptýlené zeleně (zřejmě více intenzivní zemědělství) souvisí s větší mírou nezaměstnanosti. Zřejmě nejde o intenzitu zemědělství ale o zástupce komplexu problémů spojených s ekonomickou strukturou území. Můžete to nějak dále osvětlit.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že předložená práce, vykazuje všechny náležitosti disertační práce a doporučuji komisi přijetí této práce k obhajobě a po jejím úspěšném obhájení doporučuji, aby byl Ing. Marii Trantinové přiznán vědecký titul doktor (Ph. D).

V Praze dne 19. 11 2010

Dr. Tomáš Rátínger

